

Torrollar, V. *torrar* *Torrollera*, V. *torroll* *Torrompers*, V. *terrampers* (TERRA) *Torronada*, *torronaire*, V. *torró* *Torronell* en un doc. de 1465 (ALCM) deu ser mal llegit per *corroneil*, dimin. de CORRÓ *Torroner*, *torronet*, V. *torró* *Torroneus*, V. *torrar* *Torronyeu* o *torronyau* 'mena de campana' (cap a Manresa, BDC XVIII, 55), sembla forma verbal alterada de RETRUNYIR (potser contaminat amb *atronar*), a manera d'imperatiu o subjuntiu plural 'retrunyiu, retrunyau' *Torròs*, V. *terròs* *Torroskada* o *terroskada* (ALCM) sembla encreuament de *borrascada* amb *torrada* *Torruà*, *torruana*, V. *torredà* (TORRE) *Torruelló*, V. *torre* *Tors*, V. *tirs*

TORSIMANY, de l'àr. *turğumân* 'intèrpret', derivat de *târgâm* 'traduir'; en àrab, l'arrel sembla ser manllevada d'una altra llengua semítica, i emparentada amb d'altres orientals; i no està prou estudiat si en semític és aborigen o provinent d'aquestes, en part molt antigues. □ 1.ª doc.: 1270.

Extracto d'un doc. ross. citat per Alart «--- per man del *torcimany* ---»; i d'un altre, datat a Tunis el 1313, «En Johan Gil, *turcimany* --- e aissò *turcimanya*, *turcimayn*, per los frares ---», on sembla que el segon és IndPres. 3, i els altres dos deuen ser el substantiu (InvLC, s. v. *torc*, *turc*). D'altra banda *turciman* a. 1304 (BABL II, 312).

També apareixen des d'antic formes amb *ğ*. Vers la fi del setge de València, quan els moros ja estan per rendir-se, «envià-ns missatge Çahén --- un sarraý qui havia nom Alí Albacá, qui fo de Paníscola natural --- dix-nos ço per què'l rey de València l'avía tramès --- E pensam Nòs que aquestes paraules no eren bones per saber a negun hom en la ost ---; e entram a la Reyna, e dixem-li aqueles paraules --- e que --- no-u sàbés sinó tan solament Nòs e ella, e'l missatge, que era *trujamã*; e ela dix que li playén ---», Jaume I (§ 271, Ag., 309.1f.=Casac. v, 68.10f.; a l'ed. de Val. 1557, *torcimany*).

Amb *i* però *g*. «Alcun juheu, qui fos sofçent a mege e a *turgiman*» c. 1320 (Finke, *Acta Ar.* III, 524). «Aníbal e Scipió elegiren un *turcimany* qui entengués la lenga de abduy ---», «--- Aníbal --- com la sua host fos plena de moltes gents, les quals eren de diverses lengües, parlava a uns per *turcimany*s, als altres ab sa pròpia lenga, inflamant-los a la batayla», AntCanals (*Scipió*, NCl. XLIX, 45.11, 68.9). Tinc nota (no verificada ara) que Bofarull imprimí allí *truqiman* i ací *torcimany* (BABL II, 540, 552). Busa-N. porta «*trujamã*, en àrab, *interpres* (f-III-4, 10); cosa, però, a acollir amb desconfiança, en tant que català: no sols perquè és idèntic al que imprimí el Nebrixa castellà, sinó encara més per la terminació del verb amb què l'acompanya, «*truqimanear*: interpretari».

En tot cas la forma *torcimany* aviat s'imposà en la nostra llengua: «--- aquell fill del rey de Godix era bon cavaller --- e venc tot primer, cridant, ab l'atzagaya en la man: —*An iben esoltan*—, que als no li exia de la boea; e l'infant En Feriando demanà: —Què diu?—, e los *torsimany*s, que li eren de prop, dixen-

ren-li: —Senyor, ell diu que és fill de rey—. Dix lo Sr. Infant: —E jo, fill de rey!—, e va brocar sobre ell --- E cridà: —*An iben esoltan!*—, e lo Sr. Infant va-li donar de l'espaa per lo cap --- e caec mort en terra», Muntaner.¹

Amb verb o una frase verbal: «testimoniejà --- lo missatge En G. Olomar --- açò tenir per ferm --- e ésser *aturcimanyat*, segons que és acostumat per los sarrahins» a. 1313, A. d. Capmany (*Mem. Bna.*, IV, 58). El DAg. cita: «Com entesés que aquel qui a eyl s'acostava fos lo rey, levà-s; e'l rey, per *torcimany*, dix-li que no hagués pahor, que no morria», *Marsili* (Quadrado, 106); «--- / més de tals mots hun destre *turcimany*, / d'amor cregut, e de penas, <e>strany» en un poeta de c. 1400 (*Canç.* de Saragossa, 160); «la dita explicació fon dita, com a *torsimany*, per micer Copons» 1439 (*Ardits* II, 394); i un passatge de las *Ordenanzas* de Capmany (2, XII). *ALCM* hi afegeix encara sis cites documentals i literàries de *torc*, *turc*, *tus*, entre 1323 i 1490.

Lluís d'Aversó l'usà figuradament com a títol del seu tractat i diccionari de rims (c. 1390): «--- ací comença --- partida del present *torcimany*, en la qual se demostra ---» (f° 151, II, p. 1). Després entra en la tradició lexicogràfica: ja *torzeman* en el *Voca. Cat.-Al.* de 1502 (§ 862). Quelcom en quedà fins a la Renaix., entès popularment en el sentit de 'persona hàbil, destre, ric en astúcies': «los altres gitanos són blancs y finets --- aquestos són més *torcimany*s que aquells, que nosaltres ---», EmVilanova (*Entre Família*, 191); s'entdevina que el poble degué veure-hi un derivat de *tòrcer*, com un lluitador que torç hàbilment el braç del seu adversari. D'altres, potser inspirant-se massa en la vaga semblança amb *manya*, car li donen com a trad. castellana *guadramaña*, en fan un substantiu [??]: «*torcimany* m. --- ars, techna, artificium» (Belv.), «ficción, engany --- *embuste*: fraus, dolus», Lab. 1840.

És un mot internacional de les llengües d'Occident, en totes les quals ja apareix en diverses variants des de l'E. Mj. Amb dos tipus fonamentals: *a*) en *t*; *b*) amb *dr*.

Tipus *a*). En francès *trucheman* apareix (sovint amb la mala grafia moderna *truchement*) des del S. XIV (> cast. mod. TRUCHIMÁN(*DCEC/DECH*); en ll. d'oc només és sabut un *trocheman*, i no coneixent-se'n altre testimoni que en dos passatges del *Viatge de St. Patrici*, de princ. S. XV (PSW VIII, 484a, suposo idèntic al *Viatge al Purgatori*, c. 1410, del ross. Ramon de Perellós, del qual hi ha també text català, i el seu autor era d'aquest poble, veí de Salses, si bé de llengua català; l'it. *turcimanno* apareix des de c. 1330 (G. Villani), en un parell d'autors del S. XIV i altres dos del XVI, *turcimanno* en el XVI i XVII, en el qual s'usa en el sentit secundari de «buon-compagno» i «mezzano»; i se cita un *trucimannar* 'fer d'intèrpret o de corredor' en un text venecià de 1317. En cast. ant. apareix *truqimán* des de c. 1280 fins als clàssics (encara en el *Qui-xot*). Port. *trugimãõ* també ja antic.

Una variant fonètica diferent (*b*) és també antiga en